

Experiment jako estetický jev

Experimentální literatura ESB102

Hledání estetického myšlení

Všimněte si, jakým způsobem hovoří Annie Hallova a Alvy Singer o fotografii.

0:44—1:30

(žlutých titulků v obraze si nevšímejte..)

Jakým způsobem uvažuje jeden a jakým druhý?

Co nám to říká o estetickém myšlení?

<https://www.youtube.com/watch?v=3tcH2zSqVCc>

Hledání estetického myšlení

Annie Hallová

- autorské
- intuitivní

- Východisko
- umělecká praxe

- Výsledek
- umělecké dílo

• Alvy Singer

- vědecké
- pojmové

- Východisko
- odborné pozorování

- Výsledek
- umělecká kritika

Estetika...

... autorská

- Implicitní estetika

(romány, básně, povídky, personal essays)

*Oscar Wilde – De Profundis, Obraz
Doriana Graye*

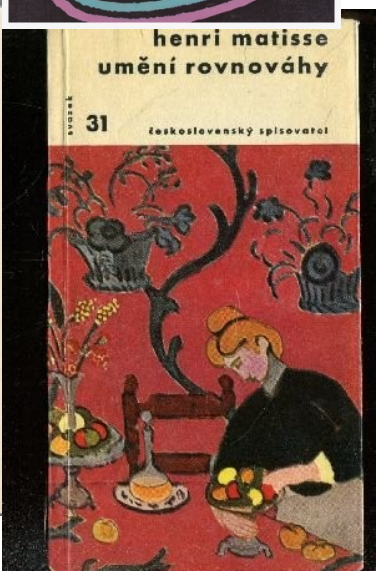
- Explicitní estetika

(odborné články, eseje o umění, kritiky)

*Oscar Wilde – Kritik umělcem, Pravda
masek*

Estetika...

... autorská

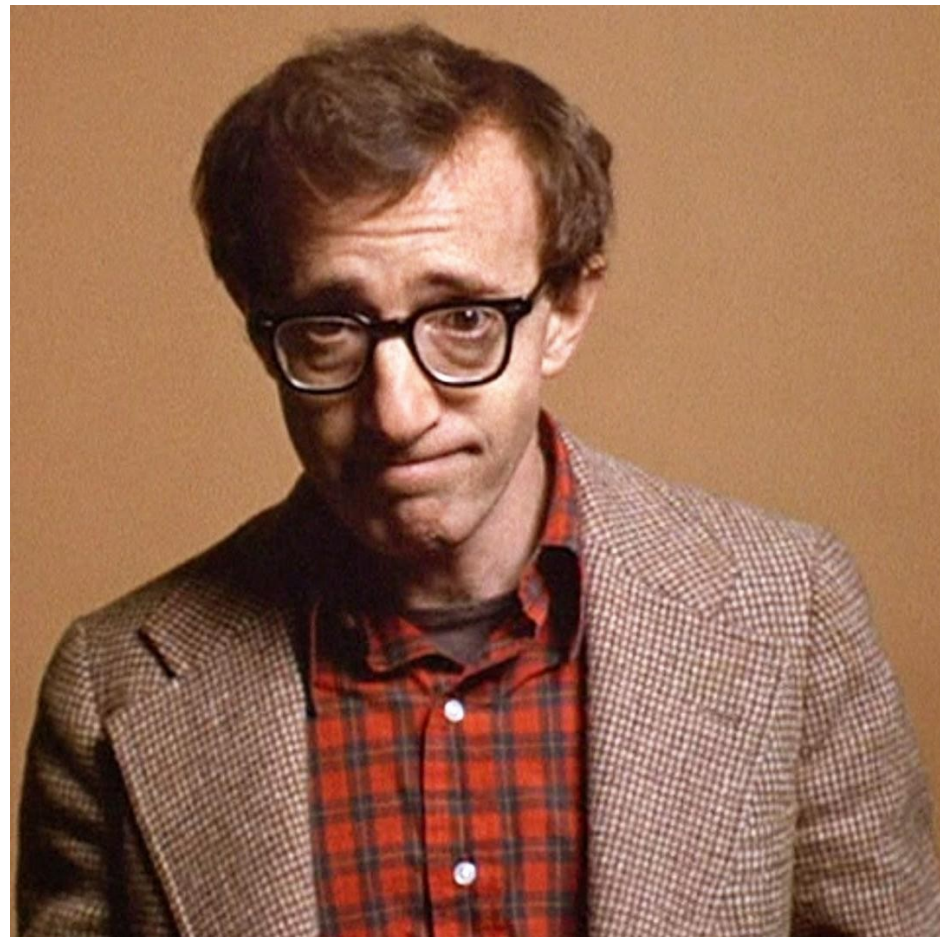

- Autorská estetika je estetikou umělců
- vychází z umělecké praxe, rozpracovává možnosti tvorby, analyzuje vlastní dílo, postupy a prostředky, kterých vědomě použil
- teoretické koncepty vlastního díla – hledání možností uměleckého vyjádření
- vytváří estetické náměty vlastního díla – jak říkal právě Oscar Wilde, jediný vztah, který má zajímat umělce na vlastním díle, je vztah tohoto díla ke kráse

Estetika ... vědecká

Problematika pojmu

- Řec. aisthétikos (Αισθητική) – *týkající se smyslového vnímání*
- Teorie poznání
- Krasověda (nauka o estetických kategoriích)
- Filosofie umění (a mimouměleckého estetična)
- Analytická estetika – metateorie
- Experimentální estetika
  - *Tereza Hadravová – Co je nového v estetice (Praha: Nová beseda, 2016)*

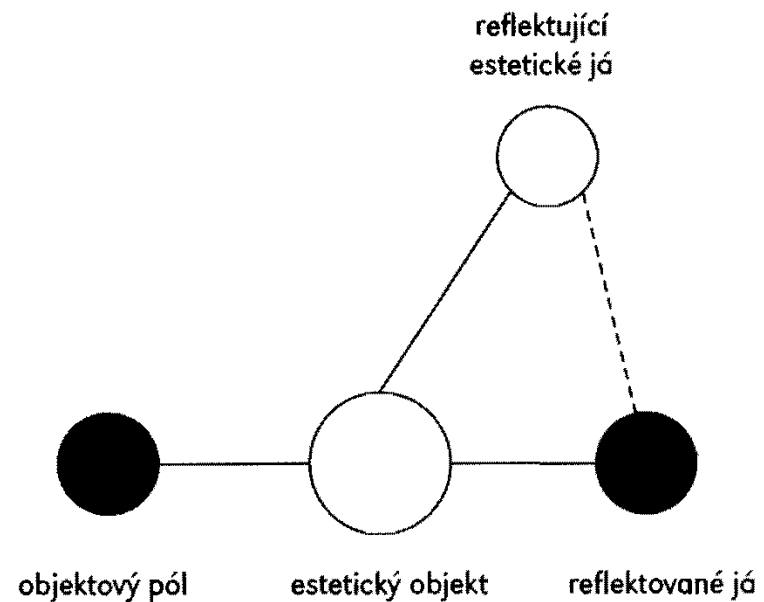
Estetika ... vědecká

Široké pojetí

„Mám-li se pokusit definovat estetiku, nenacházím lepšího řešení, než že je naukou o estetické funkci, jejích projevech a jejích nositelích.“

Jan Mukařovský

- Estetický objekt
- Estetický postoj

- Izolace objektu—libost—autonomnost

Estetika ... vědecká

Zúžené pojetí

Estetika se zabývá podmínkami a výkladem určitého druhu vnímání a prožitku, které jsou komplexně prostoupeny fantazií, analogiemi, podobnostmi, tropy, preferováním a emocemi a utvářeny hodnotami estetického předmětu (krásou, vznešeností apod.).

(...)

Kterákoli estetická analýza dosahuje maxima tam, kde dokáže v hloubi postihnout a vyložit vzájemnou korespondenci mezi přírodní či uměleckou skutečností na straně objektu vnímání a modality estetické zkušenosti na straně subjektu, neboť specifický modus vnímání, představování a myšlení je v estetice právě tak důležitý jako sám předmět.

Petr Osolsobě – Umění a ctnost (s. 13)

Estetika ... vědecká

Literární estetika

- Produkce

- umělecké tvoření, intence,
- psychologické aspekty tvorby (fantazie, inspirace)
- I. Kant, J. W. Goethe

- Dílo

- struktura díla ve funkci k estetické komunikaci
- formalismus, strukturalismus
- J. Mukařovský, R. Jacobson, V. Šklovskij,

- Recepce

- akty, jež vytváří z díla estetický objekt
- psychologická estetika – vnímání, postoj, cit
- R. Ingarden, W. Iser, U. Eco, L. S. Vygotskij

Problematika dichotomie

Možnosti

- Tematická rovina
- Obsah
- Fabule
- Téma
- Materiální rovina
- Forma
- Sujet
- Stylové prostředky

Samostatná forma neexistuje, neboť forma se vždy spojuje s obsahem, můžeme hovořit o tom, že jsou neoddělitelné. Neboť pokud deklamujeme nějaký obsah, ten je vždy nějakým způsobem formován. Není možné proto předat cokoliv jako obsah bez jakéhokoliv uspořádání či média. Neexistuje obsah bez formálního uspořádání.

Prázdné formy existovat mohou – jedná se o typy, které se naplňují a znovuvytvářejí (módní fotografie, sonet apod.)

Problematika dichotomie

Forma a obsah

- *Forma*

- umělecký druh (*malba, literární dílo, hudební skladba*)
- druh v konkrétním umění (*portrét, román, sonáta*)
- žánr (*detektivka, historický román, umělecký román*)
- použité prostředky (*dripping, proud vědomí, parodie*)
- kompozice (*rozvržení použitých prostředků*)

- *Obsah*

- děj (*expozice, zápletka, rozuzlení*)
- myšlenková strana (*charaktery, vypravěč*)
- postavy (*archetypy, individuality*)
- (hudba, výprava)

Problematika dichotomie

Možnosti

- Tematická rovina
- Obsah
- Fabule
- **Téma**
- Materiální rovina
- Forma
- Sujet
- **Stylové prostředky**

Stylistické prostředky zahrnují způsob prezentace tématu (portrét, proud vědomí).

Neuchyluje se k předdefinovaným rámcům, ale zkoumá konkrétní dílo.

Východiskem zkoumání je dílo, ne idea nebo tradice.

Ozvláštnění – Остранение

Automatizace vs. ozvláštnění

*Nestačí otevřít okno,
abychom spatřili pole a řeku.*

*Nestačí nebýt slepý,
abychom spatřili stromy a květy.*

Je třeba nemít žádnou filosofii.

S filosofií nejsou stromy: jen myšlenky.

Je jenom jeden každý z nás, jak sklep.

*Je jenom jedno zavřené okno, a tam venku
celý svět.*

*A sen, co by se dalo spatřit, kdyby se okno
neotevřelo,
což není nikdy to, co se spatří, když se okno
otevře.*

Fernando Pessoa

Ozvláštnění představuje způsob očištěného, nového nahlédnutí.

Zbavení se pojmu a nového vidění věcí.

Pojem pochází z formalistické školy od literárního teoretiky Viktora Šklovského z jeho knihy Teorie prózy.

Podle Šklovského upadají totiž věci a myšlenky do stavu automatizace, během které nejsou vůbec vnímány. „*Automatizace požívá nábytek, šaty, vlastní ženu, dokonce i strach z války*“.

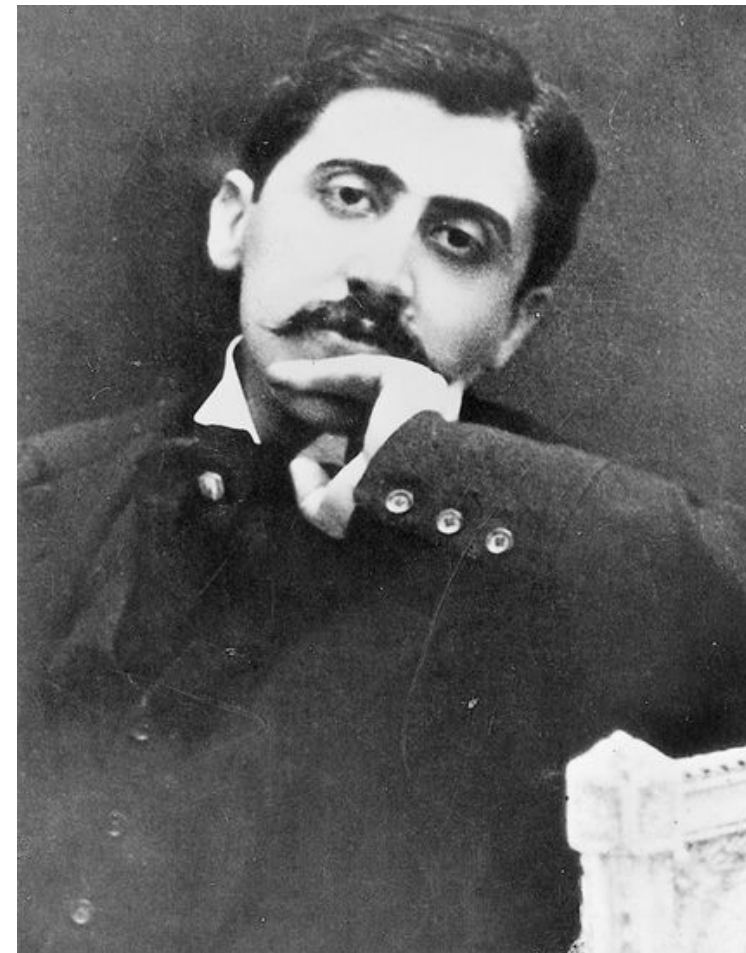
Ozvláštnění Šklovskij přisuzuje hlavně básnickému jazyku, tím, že věc popíšeme nově, je třeba zbavit se našeho myšlení o věcech.

Ozvláštnění – Остранение

Proust a zvyk

Marcel Proust ve svém románu uvažoval podobným způsobem, když hovořil o *zvyku*, kterým naše vnímání běžně přijímá skutečnost. Vystoupením ze zvykové podstaty světa jsme schopni nahlédnout esenci věcí, tedy věci samy o sobě.

„Slabý úder do okna, jako by na ně něco narazilo, následovaný hojným lehkým dopadáním jakoby zrněk písku, která někdo sype z horního poschodí, pak se dopadání šíří, nabývá pravidelnosti a rytmu, stane se tekutým, zvučným, hudebným, nescíslným, univerzálním: byl to déšť.“ HZČ I

Ozvláštnění – Остранение

Myšlenkové – čisté bytosti

K ozvláštnění může v literatuře docházet několika způsoby.

Prvním jsou bytosti, které ve své dětskosti (dalo by se říct až naivitě) zpochybňují otázkami zažitou skutečnost.

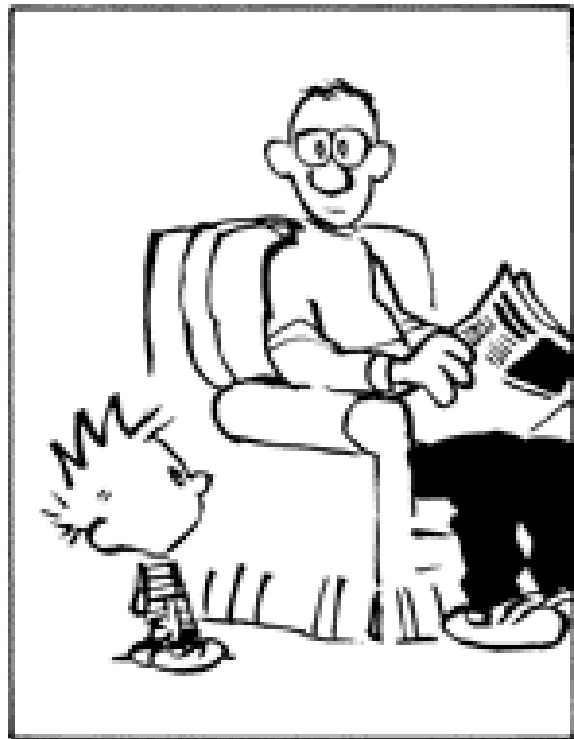
Neil Postman napsal krásnou větu „*Ptát se znamená prolomit kletbu*“. Tím, že se ptáme, zpochybňujeme zažitý stav věcí.

(netřeba představovat)

Ozvláštnění – Остранение

Myšlenkové – čisté bytosti

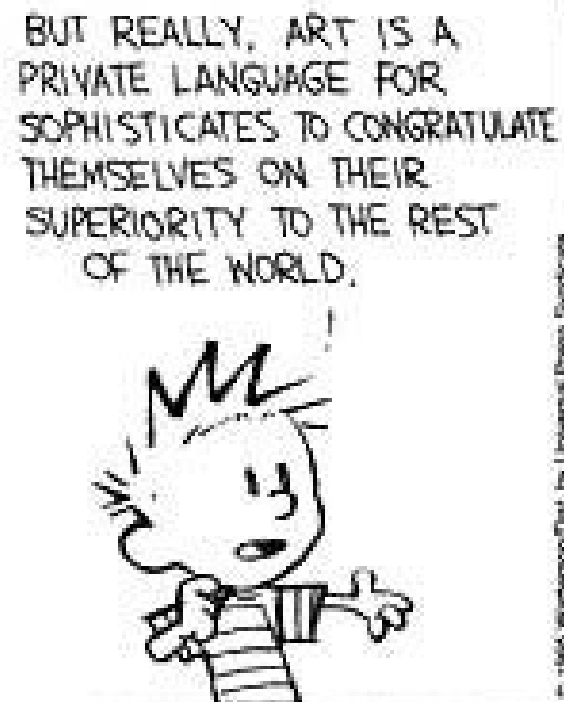

I THINK GROWN-UPS JUST ACT LIKE THEY KNOW WHAT THEY'RE DOING.

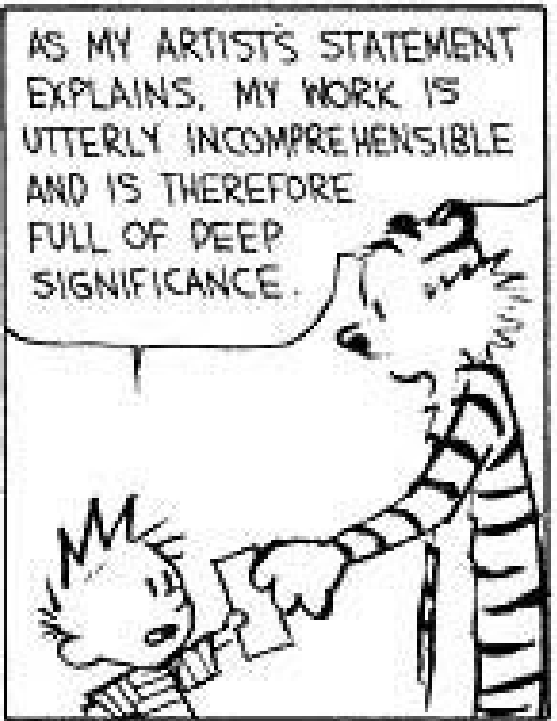

© 1991 Universal Uclick, Inc. Distributed by Universal Press Syndicate

© 1985 Waterson/Dist. by Universal Press Syndicate

Bill Waterson – Calvin & Hobbes

Ozvláštnění – Остранение

Umělecké: Parodie

Homér – Iliás

Homér – Batrachomyomachia

Jednu základní kletbu si zrušil sám Homér.

Parodie (v tomto případě zároveň alegorie), které dokážou dát nový pohled na lidský svět skrze jeho převyprávění v jiné podobě, dovolují pohlédnout na základní problémy znovu z jiné, obohacené perspektivy.

Velká bitva Homérovoy Iliády je tak pouhou žabomyší válkou.

Ozvláštnění – Остранение

Umělecké: Téma stylistickými prostředky

Art Spiegelman – Maus (1980)

Saulův syn (r. L. Nemes, 2015)

Ale jsou to především stylové prostředky, které dovolují téma, už mnohokrát zopakované, vidět znovu nově. Díky možnostem jednotlivých uměleckých druhů (výše komiks a film) dokáží užitím jednotlivých prostředků ozvláštnit i tak vyčerpané téma, jakým je holokaust.

Ozvláštnění – Остранение

Umění jako sociální fakt

Estetické hodnoty nejsou něco absolutního, co nesouvisí s celkovou historickou situací a ekonomickými strukturami určité doby. Umění se rodí z historického kontextu, odráží ho, napomáhá jeho vývoji. Vyjasnit přítomnost těchto souvislostí znamená pochopit postavení dané estetické hodnoty v obecném kontextu určité kultury a její – možný či nemožný – vztah k jiným hodnotám.

U. Eco – Otevřené dílo (s. 40)

Ozvláštnění - Остранение

Nová estetická situace

Marcel Duchamp – Fontána (1917)

Gerhard Richter – Ema (1992)

Vytvořením nové estetické situace vzniká nový kontext, který dovoluje nové nahlédnutí skutečnosti.

A je to jedna ze základních funkcí umění, dovolit zpochybňovat, ptát se a měnit náš pohled na skutečnost.

„Kniha není nesmrtelný předmět, který se má vzít a patřičně uctívat, ale spíše příležitost pro krásu.“

Jorge Luis Borges (in Ars Poetica)